

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA *Prawnokarna ochrona dziedzictwa kulturowego*

Gdańsk, 30 maja–1 czerwca 2005 r.

Ochronie dziedzictwa kulturowego w Polsce poświęca się z każdym rokiem coraz więcej uwagi. Konferencje i seminaria nie należą do rzadkości. Gdańska konferencja była jednak przedsięwzięciem wyjątkowym. Konferencji o takim profilu i programie nie było bowiem co najmniej od kilkunastu lat. Prokuraturze Apelacyjnej w Gdańsku, jako inicjatorowi i głównemu organizatorowi spotkania, należą się szczególne słowa uznania i wdzięczności. Patronat honorowy nad konferencją objęli minister sprawiedliwości i minister kultury.

Niezwykle bogaty program konferencji uwzględnił wszystkie aspekty współczesnych zagrożeń dotyczących dziedzictwa kulturowego, a w szczególności jego najcenniejszą część – zabytki. Kradzieże zabytków i ich nielegalny wywóz to zjawiska powszechnie znane, choć tak naprawdę niepoznane do końca. Problemy nielegalnej penetracji stanowisk archeologicznych czy fałszerstw dzieł sztuki są rozpoznane w znacznie mniejszym stopniu. W oficjalnych statystykach opracowywanych na podstawie danych policyjnych nie znajdują one w ogóle odzwierciedlenia, tak jakby tych zdarzeń w ogóle nie było. Cieszy fakt, że niektóre zagrożenia, które dotychczas traktowane były marginalnie, zostały przedstawione z pełną powagą, na jaką bez wątpienia zasługują.

Tematyce nielegalnej penetracji stanowisk archeologicznych poświęcono kilka referatów: Marek Gierlach, dyrektor Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego *Ochrona dziedzictwa archeologicznego*, dr Maciej Trzciniński, Uniwersytet Wrocławski *Prawnokarne i kryminalistyczne aspekty przestępstw popełnianych na stanowiskach archeologicznych*, Zbigniew Paner, dyrektor Muzeum Archeologicznego w Gdańsku *Ochrona stanowisk archeologicznych, konfrontacja przepisów z realiami praktyki*. Niezwykle ciekawy referat przedstawiła dr Sarah Dromgoole z Uniwersytetu w Leicester. Jej wystąpienie poświęcone było ochronie prawnej podwodnego dziedzictwa kulturowego na przykładzie rozwiązań przyjętych w Wielkiej Brytanii.

Choć tematów poświęconych archeologii było wiele, nie zdominowała ona całej konferencji. Oprócz rozważań teoretycznych wiele miejsca zajęła praktyka. Dla prokuratorów, jako głównych uczestników spotkania, interesującym na pewno był temat stosowania nowej ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który przedstawił dyrektor Departamentu Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury Albert Soldami.

Minął rok od wejścia Polski do Unii Europejskiej. Swobodna wymiana towarów, usług, jedna z podstaw działania Unii Europejskiej, ma również swój uboczny skutek w postaci zwiększonego zagrożenia nielegalnym wwozem i wywozem zabytków. Poszukiwanie i rewindykacja utraconych w wyniku przestępstw zabytków to kolejny problem, który został poruszony na konferencji. Temu tematowi swoje wystąpienia poświęcili: Kamil Seidler z Uniwersytetu Gdańskiego (*Prawnokarna ochrona dziedzictwa kultury perspektywy europejskiej*), kmrdr por. Marek Ilnicki z Oddziału Straży Granicznej w Gdańsku (*Nielegalny wywóz dzieł sztuki w Polsce, aktualny stan i zagrożenia, ocena z perspektywy działalności Straży Granicznej*)

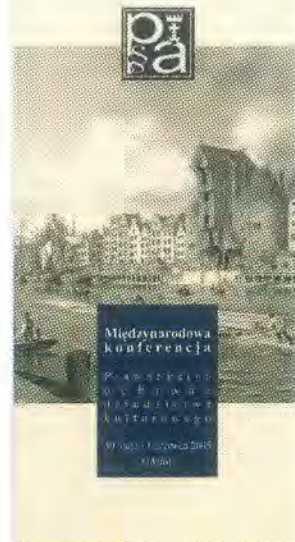
i Wojciech Paczusi z Ministerstwa Infrastruktury (*Prawnokarne aspekty nielegalnego wwozu i wywozu dzieł sztuki w Polsce*). Tych tematów dotyczyło też wystąpienie prof. dr. hab. Kurta Siehra z Instytutu Maxa Plancka w Hamburgu (*Problemy prawne międzynarodowego rynku sztuki*).

Jednym z największych sukcesów tej konferencji było zgromadzenie jako prelegentów wybitnych teoretyków i praktyków prawa, przy jednoczesnym zebraniu na sali reprezentatywnego grona przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania. Referat wprowadzający na temat światowego rynku sztuki wygłosił prof. dr hab. Juliusz A. Chrościński, przewodniczący Komitetu Nauk o Sztuce Polskiej Akademii Nauk. Uzupełnieniem tego wykładu było zaprezentowanie przez prof. dr. hab. Wojciecha Kowalskiego z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach cywilnoprawnych aspektów obrotu dobrami kultury.

Drugiego dnia w niezwykle ciekawym wykładzie w istotę prawno-karnej ochrony dziedzictwa kulturowego wprowadził prof. dr hab. Stanisław Waltoś z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Podsumowaniem konferencji był referat przygotowany przez prof. dr hab. Marka Bojarskiego z Uniwersytetu Wrocławskiego i prof. dr. hab. Wojciecha Radeckiego z Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk *Ochrona zabytków w polskim prawie karnym – stan aktualny i propozycje de lege ferenda*. Bardzo interesującą propozycją było zasugerowanie umieszczenia w kodeksie karnym dodatkowego rozdziału poświęconego właśnie przestępczości przeciwko zabytkom. Zdaniem autorów, byłoby to podniesienie rangi tematu poprzez umieszczenie go w podstawowym akcie prawnym dotyczącym czynów karalnych, występków i zbrodni.

Jestem przekonany, że ta niezwykle ważna konferencja, której głównymi odbiorcami byli przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości, przyczyni się w sposób istotny do lepszego zrozumienia problematyki ochrony szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego. Trzeba mieć nadzieję, że dzięki niej już nigdy nie powtórzą się takie sytuacje, jak uznanie rozbiórki zabytkowego obiektu wpisanego do rejestru zabytków za czyn o znikomym społecznym niebezpieczeństwie czy wydanie wyroku orzekającego przepadek przemycanych ikon na rzecz Skarbu Państwa poprzez ich spalanie!

Pod koniec 2005 r. powinny ukazać się już wydane materiały po-konferencyjne. Będzie to bez wątpienia bardzo pożyteczna lektura, nie tylko dla pracowników wymiaru sprawiedliwości, ale również dla wszystkich innych zainteresowanych prawnokarnymi aspektami ochrony dziedzictwa kulturowego. ■

SUMMARY

Page 3 HANNA ŁASKARZEWSKA, TOMASZ BALCERZAK
MUCH ADO... ABOUT TWO PAGES FROM A MEDIEVAL GRADUAL FROM RACIBÓRZ.

The article is about an attempt to sell two pages of the Dominican gradual from Racibórz published in Sotheby's catalogue. The illuminated late 15th century manuscript was kept in the parish church in Racibórz before the war and since its end was considered lost. Then, after the successful efforts of the Polish government to recognize its loss as war-time plunder, the two pages were returned to Poland. The article also features a short story of the precious manuscript, its origin, founders, the change of its owners in the 19th century, a description of its code by the German art historian Ernst Kloss in the 1930s. This is followed by an account of the unknown fate of the manuscript during the war and the circumstances in which it was lost while the illuminated pages were scattered. Four pages of the manuscript were identified in the Regional Museum in Sieradz. Prospects for further research are then discussed.

Page 10 MONIKA KUHNKE

THE LOST COLLECTION – THE RECOVERED PAINTING
The five hundredth anniversary of Jagiellonian University was celebrated five years ago. An exhibition of historic objects from the time of the Jagiellonians was then organized. The exhibits included a painting of Madonna and Child, but the history of all the exhibits is long and complex. Most had been stolen by the Nazis. Many of them used to be owned by the Nowina Konopka family. The painting of the Madonna, for example, would have been considered lost, if it had not been for the American Association of Museums which provided information on historic objects found in American museums after the war making it possible to ascertain that the work had survived and return it to Poland.

Page 14 PIOTR OGRODZKI

THE LOST ELEMENTS OF THE „TREASURE FROM ŚRODA ŚLĄSKA” RECOVERED.

In 1988 elements of Medieval jewels which had been discovered by chance in Środa Śląska were lost. The findings were referred to as „the treasure of the millennium”. After seventeen years, the central Office of Investigation recovered the lost part of the treasure. The golden eagle and the fleuron from the crown, as well as a golden ring and coin were recovered. The first treasure was discovered in the course of construction work in June 1985. The second treasure was discovered in May 1988. The investigation took a long time, but besides legal ones, there were also illegal treasure hunters. Some „discoverers”, e. g. a student of the local school and his friend delivered over 200 coins and a precious ear-ring set with gems. The most important stage of recovering the Środa treasure took place in April 2005 during attempted sales of elements of the crown, as well as a ring and a coin. Now we have to wait for subsequent findings of parts of the treasure, as selling them either on the domestic or foreign markets is out of the question.

Page 16 ZOFIA GALIŃSKA

THE TABLES OF THE 1939 NEW YORK WORLD FAIR RETURNED TO POLAND

War found the Polish exhibition in New York. It is now difficult to trace the fate of the exhibits. Most of them stayed in the USA. Now two tables from the Hall of Honour of the Exhibition were returned to Poland. This is an occasion to remember that presentation of Polish culture in the USA on the eve of the war. The tables, of which there were 12 altogether, similarly to the show-cases were designed in 1938 in Poznań by Józef Sroczyński in the classicist stylistic tradition. They were brought to New York on board of the Stefan Batory in February 1939. As a result of dividing war spoils, the tables from the Hall of Honor were divided between two institutions. Eight went to the Museum in Chicago, while four to the Polish House in Philadelphia. As a result of problems with restoring the tables, and after negotiations with Polish authorities, two of the tables – i. e. those presented here were returned to Poland, one will remain in the Polish embassy in Washington, D. C. and another one was returned to the Museum in Chicago

Page 18 PIOTR OGRODZKI

NOMINATING MINISTRY OF CULTURE EXPERTS

87 Ministry of culture experts in protecting historic objects received their nominations in January 2005.

Page 20 ANNA SKALDAWSKA

THE WARSAW CHAMBER OF CUSTOMS

The Chamber of Customs undertook work resulting from signing the four-party agreement on cooperation in fighting illegal trafficking of historic objects. (the agreement was described in Issue 1/2 (42/43) January-June 2005 of „Cenne, Bezcenne, Utracone”). The author gives examples of the work of the Warsaw Chamber of Customs in this field.

Page 22 MONIKA BARWIK

CATALOGUE OF LOSSES

Page 30 MARIA ROMANOWSKA ZADROŻNA

CATALOGUE OF WAR-TIME LOSSES

Page 31 MARIA ROMANOWSKA ZADROŻNA

REGISTER OF MOVEABLE HISTORIC OBJECTS

Since 1992 the Ministry of Culture has collected data on wartime losses of Polish libraries and works of art from within the present Polish borders. First this was conducted as part of the activities of the Office of the Government Commissioner for Polish Heritage Abroad (1991-2001) and is now continued in the Department for National Heritage.

The documentation of movable objects lost as a result of the Second World War has been entered into computer databases, designed according to the wishes and needs of the employees of the Office, with fields adjusted to the specifics of the information gathered. So far 60 038 records and part of the 10 597 archived illustrations have been entered. The data collected made it possible to identify and then recover a number of objects which returned to our country. The materials collected in the department are used by scientists, undergraduate, post-

graduate and PhD students, and most importantly researchers interested in war-time losses. The documents provide sources for catalogues of war-time losses. A website has also been started.

Page 32 MARIA ROMANOWSKA ZADROŻNA

SWEDISH PLUNDER IN POLAND (1)

In the first part of the article on Swedish plunder in Poland, the author briefly characterises Polish-Swedish conflicts and discusses the reasons for such massive looting. She mentions legal doctrines of those times allowing such plunder, speaks about the contrast in the standard of living between the two countries, the importance of religious differences and the principle of the self-financing of war. She shows the planned system of plunder, its extent and means of transport, as well as the consequences suffered by the Republic of Poland as a result of Swedish raids.

Page 38 MONIKA OSTASZEWSKA

PROTECTION OF MUSEUM COLLECTIONS IN CANADA

A Monet painting was lost in transport from the Fine Arts Museum in Montreal. This is an event that happened 20 years ago. The painting was quickly returned to the Montreal collection. The author writes about the museum security systems which protect national collections in Canada. The care taken by the Canadian government of its art collections is evident from government aid programmes and leads to the strengthening of a national identity resulting from respecting the cultural diversity of a multi-national society.

Page 41 MIROSLAW BARWIK

LOST MASTERPIECES OF ANCIENT GREEK ART.

This is the subsequent part of the author's publication describing the vestiges of the famous „Painted Portico” Stoa Poikile known from written sources.

Page 44 JANUSZ MRÓZ

THE CEMETERY IN ŁÓMŻA

Cemeteries started being set up at the end of the 18th century as a result of the rising number of the inhabitants of particular agglomerations. The author describes the history of the cemetery in Łomża, which is one of the oldest in Poland.

Page 45 WOJCIECH PACZUSKI

THE COMMUNITY CONTROL OF TRANSPORTING CULTURAL PROPERTY IN AND OUT OF COUNTRIES

The article gives both a general and a closer description of the term „cultural property” regarding the community's obligation to return and control exports to third countries. While the importance of protected goods in Member States is mutually recognized there are problems with specifying the category of legal protection itself. The critical approach to the category of „cultural property” has been completed by indicating the rules and legal resources of determining this meaning for the purpose of export control and return to Member States.

Page 47 PIOTR OGRODZKI

THE INTERNATIONAL CONFERENCE LEGAL AND PENAL PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE

The objective of the conference, which took place in Gdańsk, was to present all the aspects of present-day threats to cultural heritage.

SZUKAJ NAS W INTERNECIE: www.ooczp.pl

**KRAJOWY WYKAZ
ZABYTEKÓW SKRADZIONYCH
LUB WYWIEZIONYCH
ZA GRANICĘ NIEZGODNIE
Z PRAWEM**

**Ośrodek Ochrony
Zbiorów Publicznych
Narodowa Instytucja Kultury**

